

UKRAYNA KRİZİ VE ORTADOĞU'DA DÖNÜŞEN DENGELER

“

ABD'nin Ortadoğu ve Afrika'daki angajmanlarını azaltma girişimleri ve buna karşın Rusya'nın özellikle son on yılda bölgede artan varlığı, bu coğrafyadaki ülkeleri tarafsız kalma çabalarının artacağı zor bir denklemin içine sokmaktadır. Küresel gıda güvenliği, enerji piyasaları ve ticaret alanındaki olumsuz etkilerin yanı sıra, Ukrayna ve Rusya arasındaki savaşın Ortadoğu ülkeleri için güvenlik ve ulusal çıkarlar bağlamında da sonuçlarının olması muhtemeldir.

”

DİLARA ASLAN

Gazeteci DAILY SABAH

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle Batı, Soğuk Savaş'ın ardından yaşadığı en büyük krizle karşı karşıya gelirken, savaş, Ortadoğu'daki dengelere de önemli yansımaları olacak bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD hegemonyasındaki küresel sistemde dönüşümlerin gerçekleştiği bir süredir gözlemlenebilmekte, fakat bu son kriz, uluslararası ilişkiler

ve ittifakların tektonik levhalarının değişimini daha açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. ABD'nin Ortadoğu ve Afrika'daki angajmanlarını azaltma girişimleri ve buna karşın Rusya'nın özellikle son on yılda bölgede artan varlığı, bu coğrafyadaki ülkeleri tarafsız kalma çabalarının arta-

cağı zor bir denklemin içine sokmaktadır. Küresel gıda güvenliği, enerji piyasaları ve ticaret alanındaki olumsuz etkilerin yanı sıra, Ukrayna ve Rusya arasındaki savaşın Ortadoğu ülkeleri için güvenlik ve ulusal çıkarlar bağlamında da sonuçlarının olması muhtemeldir.

ABD'NİN ORTADOĞU'DA DÖNÜŞEN NÜFUZU

ABD Başkanı Joe Biden yönetime geldiğinde, ülkenin dünyadaki konumunu

yeniden tesis etmeyi, ittifak ağlarını ve ortaklıklarını yeniden canlandırmayı taahhüt etmişse de odağını Asya-Pasifik'e ve ABD dış politikasını bir süredir meşgul eden yükselen rakip Çin'e çevirmiştir. Yıllarca bölgesel sorunların çözümünü dışarıda arayan Ortadoğu ülkeleri, artık bunun yerine kendi arala-

rındaki iletişimi arttırmakta ve yeni ittifaklarla güvenlik teminatları arayışlarına girmektedir. Bu yeni diplomatik manevralar, henüz bir sene önce hayal etmesi zor olan yeni müzakere ve ilişkilerin kapısını açmıştır. Soğuk Savaş'ı takip eden yaklaşık 20 yıl boyunca Ortadoğu'da ABD'nin tartışmasız ve üstün güç olmasının ardından, bölgenin jeopolitiği bugün iç savaşlar, ayaklanmalar, ABD halkının artan savaş karşıtlığı ve yeniden alevlen-

mekte olan büyük güç rekabeti tarafından şekillenmiştir. Özellikle ABD'nin Afganistan'dan kaotik çekilme süreci, artan bölgesel diplomatik temaslar ve Ocak 2021'de el-Ula'da 3,5 yıl süren Körfez ülkelerinin Katar boykotunun sona ermesi bu yeni dönemin simgeleri olmuştur.

Bu çerçevede Katar ile Körfez ülkelerinin bağları yeniden canlanırken, Türkiye de bilhassa 2011 yılında Arap Baharı şeklinde nitelendirilen kitlesel ayaklanmaların yaşandığı dönemde ilişkilerinin bozulduğu pek çok bölgesel ülkeyle bir normalleşme dönemine girmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail ile temasların son zamanlarda artması, karşılıklı iyi niyet ve iş birliği çağrılarının dile getirilmesi, önümüzdeki dönemde de bölgede yeni gelişmelerin yaşanabileceğine işaret etmektedir. Fakat bu yeni denklemlerin ve "realpolitik"e dönüşün, bölgenin sorunlarını çözme konusunda ne derece etkili olacaktır ise henüz belirsizliğini korumaktadır. Ortadoğu ülkeleri Afganistan'da yeni Taliban yönetimini henüz benimsemiş, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon ile İran destekli milisler arasındaki Yemen iç savaşı devam etmekte, birçok ülke İran'ı hâlâ varoluşsal bir tehdit olarak algılamakta ve bölgesel rekabetler de son bulmamışken ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi istenen sonuçları ve tasarlanan bölgesel barışı getiremeyebilir. ABD'nin ardından hem ekonomik hem de güvenlikle ilgili güvenceler arayışına girmiş olan bölge ülkeleri, Rusya ve Çin gibi Ortadoğu ve Afrika'da nüfuzunu arttırmakta olan yeni müttefikler ile angaj-

manlarını geliştirmektedir. Bu manada iki büyük güç olan ABD ile Rusya'yı karşı karşıya getiren Ukrayna savaşı, Ortadoğu ülkelerini tarihsel olarak ilişkilerinin kuvvetli olduğu Washington ile bu aktöre bir alternatif olarak ortaya çıkan Moskova arasında bir seçim yapma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

BÖLGE ÜLKELERİNİN UKRAYNA İŞGALİNE TEPKİLERİ

Ortadoğu ülkeleri Ukrayna-Rusya savaşında aktif bir taraf olmasalar dahi krizin diplomatik, güvenlik, ekonomik ve sosyal boyutları bölgede uzun soluklu etkilere sebep olacaktır. Savaşın patlak vermesiyle ABD'nin çevresinde toplanan Avrupa ülkelerinin aksine, Ortadoğu ülkelerinin üç farklı tutum sergilediği görülmektedir. Suriye gibi Rusya ve savaş taraftarı olanlar açık desteklerini ifade ederken, Lübnan ve Kuveyt'in dâhil olduğu bir diğer ikinci grup ise işgal karşıtı bir duruş alarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınamıştır; BAE, Suudi Arabistan ve Mısır'ın da aralarında bulunduğu son grup

ise Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ile egemenliğini vurgulayıp krizin diplomatik bir çözüme kavuşturulmasını ümit ettiklerini belirtilirken tarafsızlıklarını korumaya çalışmaktadır. 2 Mart tarihinde Rusya'nın saldırısını durdurması ve Ukrayna'dan askerlerini çekmesini talep eden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) oylamasında, Suriye aleyhte oy kullanmış, Fas oya katılmamış, İran ve Irak ise çekimser kalmıştı.

Petrol zengini Körfez ülkelerinden Türkiye ve İsrail'e kadar birçok ABD müttefikinin dengeli bir diplomasi izlemesi veya Rusya'ya karşı alenen suçlamalarda bulunmaması, Moskova'nın bölgede tesis etmiş olduğu etkiyi göstermektedir. Bu noktada, İsrail ve Türkiye'nin denge siyasetini devam ettirmekle birlikte Ukrayna ve Rusya arasında bir arabuluculuk rolü üstlenme çabaları da vurgulanmalıdır. Türkiye her ne kadar Karadeniz üzerinden kendisine komşu olan bu iki ülkeyle iletişim kanallarını açık tutma ve savaşın barışçıl bir çözüm yoluyla sonlandırılması isteğinin altını çizmiş olsa da Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısını bir "savaş" ola-

rak nitelendirip işgalin kabul edilemez olduğu açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni devreye sokarak Türk boğazlarını savaş gemilerine kapatmış ve Ukrayna'ya savaş sırasında etkili bir şekilde kullanılan insansız hava aracı satmıştır. Buna karşın, Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlaraysa katılmamıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki anahtar müttefiki olan İsrail ise Ukrayna'nın silah ve askerî teçhizat isteğini geri çevirmiştir.

Güvenlik, ticaret ve petrol alanlarında Rusya ile olan bağlar, Körfez ülkelerini de zor bir ikileme sokmakta ve Rusya'yı açıkça kınamalarını engellemektedir. ABD'nin Yemen'deki İran destekli Husilerin Suudi Arabistan'ın millî petrol şirketi Saudi Aramco'ya 2019 yılında saldırılarına ve aynı aktörlerin ocak ayında BAE'nin başkenti Abu Dabi'nin Musaffah bölgesine saldırılarına karşın tepki ve cevabı Körfez ülkeleri tarafından yetersiz görülmüş ve devam eden Husi tehlikesine karşı aradıkları güvenlik teminatını vermemiştir. Hayati bir konu oluşturan bir diğer alan, petrol üretimi ve ihracatında ise Suudi Arabistan, ABD'nin Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının ardından hızla yükselen küresel fiyatları hafifletmesi için petrol üretimini artırma isteğini reddetmiş ve Rusya'nın ana partnerlerinden olduğu OPEC + petrol ihracat eden ülkeler grubunun belirlediği üretim kotalarına uymaya devam edeceğini açıklamıştır. Körfez ülkelerinin bu tutumları, bir zamanlar ABD'nin bölgedeki başlıca müttefikleri olan ülkelerin artık özerkliklerini arttırdıklarını ve ulusal çıkarılara dayalı bağımsız bir dış

politika izleme gayretinde olduklarını göstermektedir.

“
Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Suriye krizi üzerinde iki temel senaryoya yol açabilir. Bunlardan ilki, Moskova'nın giderek kötüleşmekte olan ekonomisi ve kısıtlı kapasiteleri nedeniyle Suriye'de Beşar Esad'a eski desteğini sürdürmemesi ve Rusya'nın bıraktığı boşluğu İran'ın doldurmasıdır. İkinci bir senaryo ise Rusya'nın, Suriye ve Libya'yı Batı'nın çıkarlarına veya Türkiye ve İsrail gibi bu bölgesel krizlerde rolü olan ülkelere zarar verecek şekilde hareket etmesi, bu alanları hasımlarını cezalandırmak amacıyla kullanmasıdır.

SAVAŞIN BÖLGESEL KRİZLERE OLASI ETKİLERİ

Ukrayna ve Rusya arasında devam eden savaşın yansımalarının görülebileceği bir başka alan ise Ortadoğu'daki krizlerdir. 2011'den bu yana iç savaş ve sorunların yaşandığı Suriye ve Libya krizleri, Moskova'nın aktif bir rol üstlendiği ve dengeleri kendi lehine çevirip ekonomik ve stratejik çıkarlar elde etmeyi amaçladığı alanlardır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Suriye krizi üzerinde iki temel senaryoya yol açabilir. Bunlardan ilki, Moskova'nın giderek kötüleşmekte olan ekonomisi ve kısıtlı kapasiteleri nedeniyle Suriye'de Beşar Esad'a eski desteğini sürdürmemesi ve Rusya'nın bıraktığı boşluğu İran'ın doldurmasıdır. İkinci bir senaryo ise Rusya'nın, Suriye ve

Libya'yı Batı'nın çıkarlarına veya Türkiye ve İsrail gibi bu bölgesel krizlerde rolü olan ülkelere zarar verecek şekilde hareket etmesi, bu alanları hasımlarını cezalandırmak amacıyla kullanmasıdır. Rusya bu çerçevede Temmuz ayında süresi dolacak ve yeniden BMGK'de oylamaya sunulacak olan Suriye'nin kuzeyine yönelik insani yardımlara izin verilmesini sağlayan programı veto edebilir. Bu durum, bölgede yaşayan ve yardıma muhtaç olan yaklaşık dört milyon Suriyeliyi etkileyebilir ve dolayısıyla Türkiye ile Avrupa üzerindeki göç ve insani yardım baskısını arttırabilir. Benzer şekilde, Libya da ülkenin siyasi istikrara kavuşması amacıyla seçimlerin yapılmasına yönelik oldukça hassas bir dönemden geçmektedir. Rusya, daha önce de BM tarafından seçilmiş hükümete karşı savaş lordlarını ve paralı askerlerini kullanarak yaptığı gibi buradaki siyasi süreci baltalayabilir ve Avrupa'nın güneyinde istikrarsızlık yaratabilir.

Sonuç olarak, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, ABD ve Ortadoğu müttefikleri arasında giderek belirginleşen görüş ayrılıklarını bir kez daha ortaya koymuştur. Yeniden çok kutuplu bir dünyaya doğru ilerlerken, küresel güç olarak yükselmekte olan Rusya ve Çin gibi aktörlerin Ortadoğu'da bölgesel yatırımlarıyla iş birlikleri artarken, ABD'nin güvenlik garantörlüğüne olan güven sarsılmıştır. Ortadoğu ülkelerinin bu büyük güçler arasında tarafsızlıklarını ne kadar koruyabilecekleri ve Ukrayna-Rusya savaşının harekete geçirdiği küresel değişimlerin nelere yol açacağını önümüzdeki ay ve yıllarda gözlemlenebilecektir. ■